

МЕДІАЛІНГВІСТИКА

УДК 007.304.659.3

КОМУНІКАТИВНО-РИТОРИЧНІ ТАКТИКИ В ПРОМОВАХ НАДІЇ САВЧЕНКО

Наталя Драган-Іванець

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна, e-mail: dragan_ivanets@ukr.net

У статті розглянуто засоби риторичного мовлення народного депутата України Надії Савченко. Проаналізовано її промови, виступи на засіданнях Верховної Ради України, інтерв'ю для популярних каналів («5 канал», «Newsonе», «3S.tv») та інтернет-видань («ВВС», «Українська правда») з погляду ефективного переконання. Наголошено на використанні конкретних риторичних фігур та комунікативних тактик для емоційного впливу на аудиторію.

Ключові слова: риторичні фігури, прийом «між іншим», прийом «до речі», комунікативні тактики, Надія Савченко.

Актуальність, постановка проблеми. Відважна жінка-льотчиця, Герой України, Народний депутат України, «надія України» – часто читаємо поруч з іменем Надії Савченко. Хоча можна почути і таке: завербований агент Путіна, троянський кінь у Верховній Раді України, адепт Медведчука, жінка, розп'ярена кремлівськими ЗМІ... На її честь назвали гору в Гімалаях та прийнятий закон, іменований «законом Савченко». Вона ходить босоніж на засідання Верховної Ради та приносить туди ес-пандер як взірць гранати, порівнює чинну владу з «Титаником», а себе – з Жанною д'Арк і стає... головним ньюзмейкером країни. А ще вона постає перед Україною (та й світом) як непоганий оратор. Отже, у цій статті важливо проаналізувати промови, виступи у Верховній Раді та інтерв'ю Надії Савченко з погляду риторичної ефективності.

Засоби риторичного переконання та ефективність комунікативних тактик досліджували сучасні українські вчені: Х. Дацишин, Л. Мацько, О. Мацько, В. Різун, Г. Сагач, К. Серажим, М. Яцимірська, радянський учений М. Бахтін та ін.

Мета статті – визначити особливості риторичного мовлення Надії Савченко в її промовах, інтерв'ю та виступах у Верховній Раді України.

Виклад основного матеріалу. На думку дослідників Л. Мацько та О. Мацько, ознаками комунікативно якісного мовлення є його правильність, логічність, доцільність, точність, виразність, ясність, етичність, естетичність [3, с. 102]. За цими параметрами спробуємо проаналізувати особливості риторичного мовлення Н. Савченко

в її промовах, інтерв'ю та виступах у Верховній Раді України за період з травня (повернення з неволі) по липень 2016 року (офіційна відпустка депутатів).

Свою першу промову після повернення з неволі (25 травня в аеропорту «Бориспіль») Надія Савченко розпочала низкою однакових висловів (у літературі така риторична фігура називається анафора, суть якої полягає у повторі початкових частин суміжних речень): *«Хочу сказати спасибі тим, хто бажав мені добра, тому що завдяки Вам я вижила. Хочу сказати спасибі тим, хто бажав мені зла, бо на зло Вам я вижила. Хочу сказати спасибі тим, хто був байдужий, за те, що не заважали. Дякую всім»* [5]. А далі продовжила: *«Хочу попросити вибачення у батьків, чії діти не повернулися з АТО, а я досі жива. Хочу попросити вибачення у всіх матерів, діти яких сидять в неволі, а я на свободі»* [5].

Згодом, виступаючи в Адміністрації Президента України, народна депутатка також використала анафору і почала промову так: *«Дякую матері, що дочекалася, дякую сестрі, що воювала. Не було б у мене такої сестри, то я була б мертва. Дякую народові України і всьому світу»* [11]. І наприкінці свого виступу додала: *«Я буду працювати для того, щоб повернувся кожен полонений, я буду працювати для того, щоб якнайменше було загиблих, я буду працювати для того, щоб Україна була сильною...»* [11]. Анафора як елемент ораторського мовлення у промовах Н. Савченко є ефективним персвазивним риторичним чинником та надає висловленій думці особливої актуальності.

Існує думка, що після повернення Надії Савченко додому багато хто помітив зміни в її іміджі. «Вона відразу в аеропорту (увага!) «використала ряд технологій». Наприклад, з'явилася босоніж у «Борисполі» і перейшла в зверненнях на «ти». І далі висновок: «експерти повідомляють», що над іміджем Надії Савченко активно працюють російські політичні технології» [1]. Сергій Грабовський у газеті «День» зазначає: «знайомі з Савченко бійці АТО» та «політичні експерти» заявили, що риторика Надії дуже змінилася і зараз «складається не тільки з її думки» [1].

Уже на другий день свого перебування на засіданні Верховної Ради (1.06.2016) Надія Савченко, заклинаючи депутатів підтримати комісію щодо розслідування офшорів, порівняла український Парламент із кораблем, якому судилося потонути: *«Ми всі на «Титаніку» і ніхто з нас не випливе (...) Почніть з себе, віддайте те, що Вам зайве і «пре з пельки», і тоді народ Ваш «Титанік» винесе на руках»* [20]. Риторичні звертання, які депутат Савченко часто використовує у своїх виступах, посилюють емоційне забарвлення її мови, привертають увагу аудиторії до змісту висловлюваного, активізують ставлення слухачів (читачів, глядачів) до проблем.

На каналі «Newsonе» у «Великому інтерв'ю» зі Світлою Орловською (09.06.2016) на запитання глядача *«Чи робить Надія Савченко щось для своєї безпеки?»* українська льотчиця відповіла кардинально: *«Так. Не захищаюся»* [7]. Ця репліка побудована на протиставленні, тобто судженні, яке суперечить тезі, адже «за допомогою риторичного ствердження досягається змістовий ефект категоричної незаперечності висловлювання» [2, с. 242].

Часто Н. Савченко використовує у своєму мовленні цитати, приказки, повчальні казки, фразеологізми. Наприклад, в одному з інтерв'ю зі Світлою Орловською (14.07.2016) [6] про дисципліну в Верховній Раді вона говорить словами Івана Франка: *«Не тратьте куме сили...»*. На запитання *«Чи варто знову просити кредит в Європі?»* депутатка відповіла так: *«Давайте попросимо з-за кордону вудку, а не рибу»*

[6]. До неї неодноразово приміряють різні посадові стільці (зокрема і президентське). Своє ставлення до цього Н. Савченко пояснює давньогрецьким фразеологізмом: *«Мені не дуже це подобається, адже я не панацея від усіх хвороб»* [15]. У прямому ефірі на «5 каналі» Н. Савченко розповіла казку про гадюку, коментуючи вміння вибачати та просити вибачення [15].

В ефірі «Шустер live» Надія Савченко, порівнюючи владу з «Титаніком», використовує риторичне ствердження та підкреслює незаперечність сказаного: *«Чи ця влада – «Титанік»? Так, вона «Титанік». Чи вона тоне? Так, вона тоне. І з цього корабля не втече жоден пацюк»* [17]. Часто у своїй мовленнєвій практиці народна депутатка ставить запитання, за яким одразу ж слідує відповідь (у теорії ця риторична фігура називається гіпофора): *«Чи я зрозуміла, куди потрапила? Я відчуваю, куди потрапила, і не хочу в це вірити»* [17].

На засіданні Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) Надія Савченко ототожнює себе з аудиторією (тобто Європою) і заявляє: *«Зараз Україна стоїть на передовій межі вогню. Ми платимо за спокій Європи та за мир у своїй країні кров'ю і життям своїх людей. Я прошу Вас підтримати нас у цьому своєю твердою, послідовною, чіткою позицією. Тільки разом ми переможемо»* [12].

Якщо б провести контент-аналіз промов Н. Савченко, то можна було б кількісно підтвердити гіпотезу про те, що депутатка часто апелює до народу та асоціює себе як його невід'ємну частину. Підтвердженням цього є її слова: *«Скажу Вам, що народ – це велика сила. Якби народ не говорив, то політики б нічого не робили. Напевно, суть демократії в тому, щоб народ говорив і його чули, щоб народ змусив себе почути. Нас будуть чути, бо ми – українці, ми за це клали життя і ми цього досягнемо, щоб наш голос ніколи не залишався більше непочутим»* [11]. Або ж: *«Україна має право бути, не зважаючи на чийсь гнилу душу і хвору голову. І будемо! Тому що ми – українці, тому що ми – народ, тому що ми – нація»* [11]. Доводить депутатка свою жертвовність народом словами: *«Якщо мені не вдасться щось зробити для українського народу, то я згорю на вогнищі, як Жанна д'Арк»* [6]. Або ще: *«Якщо мій народ одягається на секунд-хенді, а я – народний депутат, то я одягатимусь там же»* [11]. Коли журналіст «ТСН» запитує, чи вільне серце Н. Савченко для чоловіків, то вона гордо відповідає: *«Я вийшла заміж за Україну»* [4].

Під час інтерв'ю для «ВВС» Надія Савченко відповідає логічно та досить категорично: *«Н.С. Не будемо ж все життя спілкуватись через Мінськ з нашими Донецькою та Луганською областями, коли вони отямляться і зрозуміють, що ми – українці»*.

ВВС: Ви розумієте, як спілкуватись напряму, не підриваючи санкції проти Росії і весь процес, який вибудовували українські дипломати?

Н.С.: До чого тут Росія? Я буду говорити з українцями. Санкції проти Росії введені правильно та справедливо, вони потрібні» [16].

У програмі «Шустер live» на запитання *«Чому після повернення з неволі Савченко не прийняла квітів від Юлії Тимошенко?»* [17] українська льотчиця використала прийом «між іншим» («риторичну фігуру, яку вживають для введення у текст факту чи думки, що дотичні до теми викладу, але не належать до центральних аспектів змісту» [2]): *«Якщо сьогодні мене засипають квітами, а завтра в мене полетять каміння, то я зрозумію, що роблю щось не так»* [17].

Відповідаючи на запитання Савіка Шустера про те, чи під час зустрічі з президентом Росії Володимиром Путіним Надія Савченко подасть йому руку, депутатка використовує прийом «до речі»: *«У Верховній Раді подаю руку перша тим, кого я знаю, а кого не знаю – подають мені. Володимира Путіна я не знаю»* [17]. Або ж і ще: *«Є воша, а є гнида. Я Путіна бачу як гниду. Це перше візуальне враження»* [9]. «Прийом «до речі» – це риторична фігура, яка використовується для введення в текст факту чи думки, яких автор нібито випадково дійшов у процесі викладу чи внаслідок асоціативності мислення» [2, с. 217]. На нашу думку, Н. Савченко вдало застосувала цю риторичну фігуру у своєму мовленні.

На сторінці у Facebook політичний експерт Тарас Загородній написав: *«Савченко – це наш Рейган (Гарвард не закінчувала, але на рівні здорового глузду розуміє, що добре, а що погано, чітко формулює думки), наш Маккейн (полон, тріумфальне повернення, посада в політиці за заслуги перед «Батьківщиною») та наше рідне «Якщо у мене руки в боки, то мені байдуже, на якому боці у тебе тубетейка»* [13].

Час до часу у своєму мовленні Надія використовує гумор. Наприклад, в інтерв'ю для інтернет-видання «Українська правда» розповідає: *«Мені дуже подобається анекдот про Шуню. Була собі Шуня, вона все могла, але нічого не хотіла»* [10]. Або ж завершує інтерв'ю [6] розповіддю про те, як Бог усіх грішників на один корабель три роки збирав, щоб знищити всіх разом. Тут вона знову ж таки порівнює Верховну Раду з «Титаніком», а депутатів – з грішниками.

За Надією Савченко вже закріпився образ «жінки-солдата», який за потреби може приправити свої вислови сильним словечком (дисфемізм – це троп, який полягає у вживанні замість емоційно і стилістично нейтрального слова чи вислову більш грубого, вульгарного): *«Не дайте мені скурвитися... Сьогодні я зроблю манікюр, завтра – сяду за «Лексус», а післязавтра – продам Україну...»* [17]. Щоб висміяти голосування у Верховній Раді (2.06.2016) Савченко після засідання, вже в кулуарах, зауважує: *«Рада відверто на**бує людей кожен день. Я так працювати не хочу!»* [21]. Знаючи, що їй потрібно представляти Україну в Європі, вона зазначає: *«Я розумію, що мені потрібно навчитися говорити більш стримано»* [17].

Часто в прямому ефірі та інтерв'ю для ЗМІ Н. Савченко (за такой короткий відтинок часу) опиралася у своїх виступах «на інтуїцію». Це, можна сказати, уже стало її особливістю. Наприклад, протягом «Великого інтерв'ю» [6] зі Світлоною Орловською (14.07.2016) про інтуїтивні відчуття Надія говорила декілька разів: *«Я інтуїтивно відчуваю, що...», «Зрозуміти політику ще не змогла, але інтуїтивно змогла відчутти все з першої секунди»* [6]. На ці репліки журналістка іронічно відповіла: *«Я так розумію, що у Вас сильні внутрішні відчуття...»*. В ефірі Савіка Шустера вона теж говорить: *«Поки що я працюю справді інтуїтивно, але я й досі жила інтуїтивно, я і в бій ходила інтуїтивно, просто відчуваєш несправедливість і не можеш інакше»* [17]. Про голосування в Раді після засідання 2 червня 2016 р. ділиться враженнями: *«Я інтуїтивно витягнула карточку для голосування, адже депутатка говорила про одне, а поправка була зовсім про інше...»* [21]. А бо ж ще: *«У мене в голові поки що все сумбурно, все на інтуїтивному рівні...»* [21]. Оскільки Надія часто у своїх діях використовує інтуїцію, то це створює їй образ людини, яка вміє відчувати істину без досвіду та логічних умовиводів.

Існує двозначна позиція щодо надмірної емоційності Савченко. Хтось схвалює, інші – критикують. В інтерв'ю для «Української правди» сама Надія говорить так: *«Оця моя емоційність, як ви говорите, вона прекрасна. Я ще й актриса непогана»* [10].

Політолог, викладач КНУ імені Тараса Шевченка Петро Олещук у публікації «Савченко, Лещенко та Зеленський. Засади української конспірології» запевняє, що нашу увагу постійно відволікають від головного: *«Твою увагу постійно чимось відволікають. Навіть якщо тебе нічого, окрім футболу та «Гри престолів», взагалі не цікавить. Все – від розбавленого пива і до червоного сигналу світлофора – це змова конкретно проти тебе. «Інтером» відволікають від Савченко, Лещенком – від «Інтера», Зеленським – від Лещенка. І десь за всім цим стоїть Вакарчук»* [8].

Висновки. Під час аналізу промов, виступів у Верховній Раді та інтерв'ю Надії Савченко ми прийшли до висновку, що риторичні звертання, запитання, ствердження, оклики та повтори, які депутат Савченко часто використовує у своїх промовах, посилюють емоційне забарвлення її мовлення, привертають увагу аудиторії до певного явища чи проблеми. Такі риторичні фігури, як прийом «до речі» і прийом «між іншим», вносять у мову Н. Савченко довірчі інтонації, зближують аудиторію з автором, створюють імітацію діалогу. Вживання цитат, приказок, анекдотів, фразеологізмів урізноманітнюють її мовлення.

Часто партійні соратники Надії Савченко кажуть, що журналісти висмикують деякі фрази з її інтерв'ю і заяв, і підносять їх як сенсацію. Однак, поки що ми не можемо відповісти на запитання: «Риторика Надії Савченко: особливість чи популізм «на інтуїтивному рівні»?», адже судитимемо згодом за вчинками та діями...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грабовський С. Надія Савченко у прицілі російської пропаганди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/nadiya-savchenko-urycili-rosiyskoyi-propagandy>
2. Журналістика: словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. – К. : Академвидав, 2013. – 320 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : Навч. посіб. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с.
4. Надія Савченко опинилася в центрі уваги депутатів-чоловіків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/video/video-novini/nadiya-savchenko-opinilasya-v-centri-uvagi-deputativ-cholovikiv.html>
5. Надія Савченко прибула до України, – перша промова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hromadskeradio.org/2016/05/25/nadiya-savchenko-prybula-do-ukrayiny-persha-promova>
6. Надія Савченко у «Великому інтерв'ю» зі Світланою Орловською (14.07.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsone.ua/nadiya-savchenko-u-velikomu-intervyu-zi-svitlanoju-orlovskoyu-14-07>
7. Надія Савченко у «Великому інтерв'ю» зі Світланою Орловською (09.06.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsone.ua/nadiya-savchenko-u-velikomu-intervyu-zi-svitlanoju-orlovskoyu-09-06>
8. Олещук П. Савченко, Лещенко та Зеленський. Засади української конспірології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/opinion/oleschuk/savchenko-leshchenko-ta-zelenskij-zasadi-ukrajinskoji-konspirologiji-218317.html>

9. Перша прес-конференція Савченко: як це було [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.5.ua/suspilstvo/persha-preskonferentsiia-savchenko-iak-tse-bulo-115373.html>
10. П'єцух М., Мусаєва-Боровик С. Надія Савченко: «Оця моя емоційність – вона прекрасна. Я ще й актриса непогана» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/06/16/7111938>
11. Промова Савченко в Адміністрації Президента [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=nd7HSYZLmHA>
12. Савченко вперше виступила в ПАРС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160620_savchenko_rase
13. Савченко зробила першу серйозну помилку, – політексперт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://obozrevatel.com/regions/53824-savchenko-zrobila-pershu-serjoznu-pomilku-politekspert.htm>
14. Савченко порівняла конституційні зміни в час війни – з гранатою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=-NdLzxlpnIw>
15. Савченко розповіла казку про гадюку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=EDIXOSpPbqs>
16. Червоненко В. Надія Савченко: «Я готова говорити на лінії вогню» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160609_savchenko_interview_vc.shtml
17. «Шустер LIVE»: розмова з Савченко один на один (03.06.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://1plus1tv.ru/news/shuster_live/19755-shuster-live-03062016-smotret-onlayn-za-3-cherhvnya-3-iyunya-2016.html
18. Як сприймають Надію Савченко депутати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JFsamMva-ZY>
19. Яцимірська М. Г. Сучасний медіатекст : словник-довідник / М. Г. Яцимірська. – Львів : ПАІС, 2005. – 128 с.
20. http://ua.112.ua/rada_online/zasidannia-verkhovnoi-rady-01062016-315410.html
21. <http://www.ukr-info.com/?link=52714>

COMMUNICATIVE-RHETORICAL OF TACTICS IN SPEECHES OF NADIYA SAVCHENKO

Natalia Dragan-Ivanets

*Ivan Franko National University of Lviv
Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine*

e-mail: dragan_ivanets@ukr.net

In the article considered facilities of rhetorical language of deputy of Ukraine Nadiya Savchenko. Her speeches are analysed, performances on meeting of Verkhovna Rada of Ukraine, interview for popular channels («5 channel», «Newsone», «3s.tv») and internetpublishing («BBC», «Ukrainska pravda») from the point of view of effective persuasion. It is marked the use of concrete rhetorical figures and communicative tactician for emotional influence on an audience.

Key words: rhetorical figures, reception «by the way», reception «to the point», communicative tactician, Nadiya Savchenko.